

Postępowanie cywilne + testy online

Wydanie 11.

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

część

I.

Postępowanie procesowe

Tytuł wstępny

[art. 1–13 KPC]

Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w **sprawach cywilnych**:

- ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy (**kryterium materialne**);
- z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (**kryterium formalne**). [art. 1 KPC]

Przepisy ogólne i zasady postępowania cywilnego

„Przez sprawy cywilne w znaczeniu materialnym rozumie się sprawy, w których ochrona prawna sprowadza się do wywołania skutku w zakresie stosunków cywilnoprawnych, tj. stosunków osobistych, rodzinnych lub majątkowych, których podmioty – w razie sporu – występują jako równorzędni partnerzy. Przez sprawy cywilne w znaczeniu formalnym rozumie się natomiast inne sprawy, które nie są ze swej istoty sprawami cywilnymi, a jedynie uznawane są za sprawy cywilne, dlatego że z woli ustawodawcy są rozpoznawane według przepisów KPC” (post. SN z 27.3.2013 r., I CSK 402/12, Legalis).

UWAGA! *Roszczenie procesowe to żądanie urzeczywistnienia w konkretnym wypadku normy prawnej przez wydanie orzeczenia sądowego określonej treści (za: W. Siedlecki, Przedmiot procesu cywilnego, w: Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego, J. Jodłowski (red.), Wrocław 1974, s. 147).*

ZASADY NACZELNE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI	TREŚĆ
Zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości	wymiar sprawiedliwości w RP sprawują: SN, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe [art. 175 ust. 1 Konstytucji RP] sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów [art. 177 Konstytucji RP]
Zasada sprawiedliwego (rzetelnego) postępowania i rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki Zasada niezależności i niezawisłości sędziowskiej	każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd [art. 45 ust. 1 Konstytucji RP]
Zasada jawności rozpoznania sprawy	wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na: moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny; wyrok ogłaszany jest publicznie [art. 45 ust. 2 Konstytucji RP] rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej; strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt; przeglądanie akt sprawy oraz udostępnianie stronom i uczestnikom postępowania odpisów, kopii lub wyciągów z akt sprawy może się odbywać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, albo systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 53e § 1 PrUSP [art. 9 KPC]
Zasada swobody do prywatnej rejestracji czynności sądowych	nie jest wymagane zezwolenie sądu na utrwalanie przez strony lub uczestników postępowania przebiegu posiedzeń i innych czynności sądowych (nie jest to zatem ograniczone tylko do rozpraw), przy których są obecni, za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk (nie dotyczy obrazu)

	• strony i uczestnicy postępowania uprzedzają sąd o zamiarze utrwalenia przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk • sąd zakazuje stronie lub uczestnikowi postępowania utrwalenia przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, jeżeli posiedzenie lub jego część odbywa się przy drzwiach zamkniętych lub sprzeciwia się temu względ na prawidłowość postępowania [art. 9¹ KPC]
Zasada instancyjności i zaskarżalności	• postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne [art. 176 ust. 1 Konstytucji RP] • każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji, a wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa [art. 78 Konstytucji RP]
Zasada nadzoru judykacyjnego SN	SN sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania [art. 183 ust. 1 Konstytucji RP]

Podział za: *W. Broniewicz*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008, s. 56–57.

ZASADY NACZELNE POSTĘPOWANIA CYWILNEGO	TREŚĆ
Zasada dopuszczalności drogi sądowej	• do rozpoznawania spraw cywilnych powołane są sądy powszechne, o ile sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych, oraz SN [art. 2 § 1 KPC] • sprawy cywilne nie są rozpoznawane w postępowaniu sądowym, jeżeli przepisy szczególne przekazują je do właściwości innych organów (np. art. 161 § 3 ustawy z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1691 dotyczący odszkodowania za poniesioną rzeczywistą szkodę od organu w razie uchylecia bądź zmiany decyzji administracyjnej) [art. 2 § 2 KPC]
Zasada prawdy	• strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody [art. 3 KPC] (norma adresowana jest do stron, a nie do sądu) • sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę [art. 232 zd. 2 KPC]

	UWAGA! <i>Zasadą postępowania cywilnego jest kontrydiktoryjność, co wynika jasno z treści art. 6 KC i art. 232 KPC. Działanie sądu z urzędu może mieć charakter wyjątkowy, uzasadniony szczególnymi okolicznościami sprawy, zwłaszcza nierównowagą procesową stron (zob. wyr. SA w Katowicach z 28.5.2015 r., I ACa 169/15, Legalis)</i>
Zasada formalizmu procesowego	czynności organów procesowych oraz stron (uczestników) postępowania należy dokonywać w określonej formie, terminie oraz miejscu (np. pismo procesowe – art. 126 KPC; termin – art. 164 i nast. KPC; pozew – art. 187 KPC; wyrok – art. 316 KPC)
Zasada ustności i pisemności	niektórych czynności można dokonać wyłącznie na piśmie (np. wniesienie skargi kasacyjnej) zasada ustności dotyczy przede wszystkim przebiegu rozprawy, gdy uczestnicy zgłaszają swoje wnioski (art. 210 § 1 KPC) – mimo to oświadczenia i wnioski dokumentuje się za pomocą protokołu pisemnego bądź nagrania
Zasada bezpośredniości	postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym [art. 235 KPC] wyrok może być wydany przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku [art. 323 KPC]
Zasada równouprawnienia stron	w razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania niezastępowanym przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuraturę Generalną RP niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych [art. 5 KPC]
Zasada dyspozycyjności (dyspozytywności)	dyspozycyjność materialna: dotyczy przedmiotu postępowania z punktu widzenia przepisów prawa materialnego (np. wszczęcie postępowania, cofnięcie pozwu; art. 203 § 1 KPC) dyspozycyjność formalna: dotyczy korzystania przez strony ze swoich uprawnień przed sądem (np. wniesienie środków odwoławczych)
Zasada kontrydiktoryjności	strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przedstawiać dowody [art. 3 KPC] strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne [art. 232 KPC] ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne [art. 6 KC] (przepis ten zamieszczono w KC, ale ma podstawowe znaczenie dla zasady kontrydiktoryjności)

Zasada koncentracji materiału procesowego i szybkości postępowania	• sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy [art. 6 § 1 KPC] • strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko [art. 6 § 2 KPC]
Zasada inicjatywy organów procesowych i egzekucyjnych co do toku postępowania	prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona porządku, praw obywateli lub interesu społecznego; w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie [art. 7 KPC]

W sprawach, w których zawarcie **ugody** jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji. **[art. 10 KPC]**

Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym – jest to tzw. **prejudycjalność wyroku sądu karnego**.

Nadużycie prawa procesowego oznacza, że z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono. **[art. 4¹ KPC]** Przepis ten ma na celu przeciwdziałanie do przewlekłości procesu powodowanej przez nieustające składanie zażaleń oraz wniosków o wyłączenie sędziego.

Za nadużycie prawa procesowego przewidziano **sankcje**, które można stosować kumulatywnie i są niezależne od faktycznego wyniku postępowania.

SANKCJE ZA NADUŻYCIE PRAWA PROCESOWEGO I TRYB ICH STOSOWANIA [ART. 226² KPC]

pouczenie – ilekroć zachowanie strony w świetle okoliczności sprawy wskazuje na nadużycie przez nią prawa procesowego, sąd poucza ją o możliwości zastosowania wobec wymienionych niżej środków

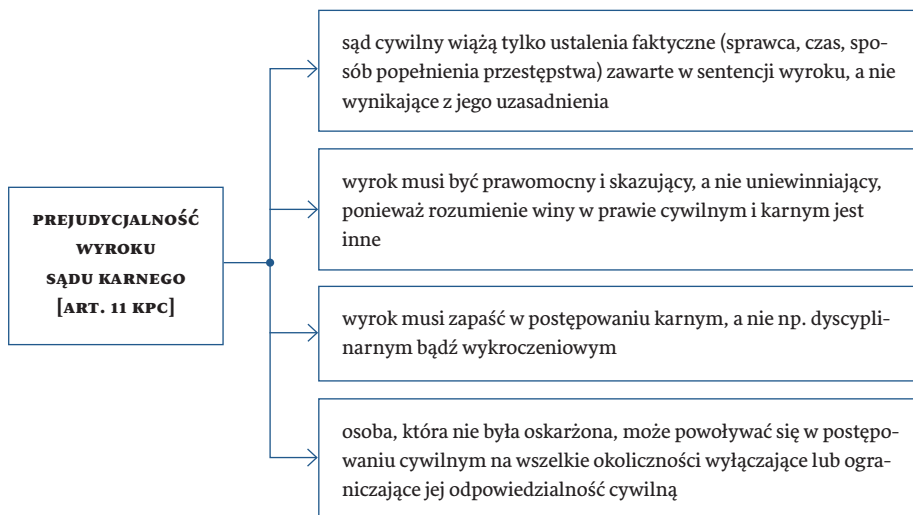
w przypadku gdy sąd stwierdzi nadużycie przez stronę prawa procesowego, może w **orzeczeniu kończącym postępowanie** w sprawie

z urzędu

- stronę nadużywającą **skazać na grzywnę**
- niezależnie od wyniku sprawy odpowiednio do spowodowanej tym nadużyciem prawa procesowego zwłoki w jej rozpoznaniu, włożyć na stronę nadużywającą obowiązek **zwrotu kosztów** w części większej, niż wskazywałby wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości

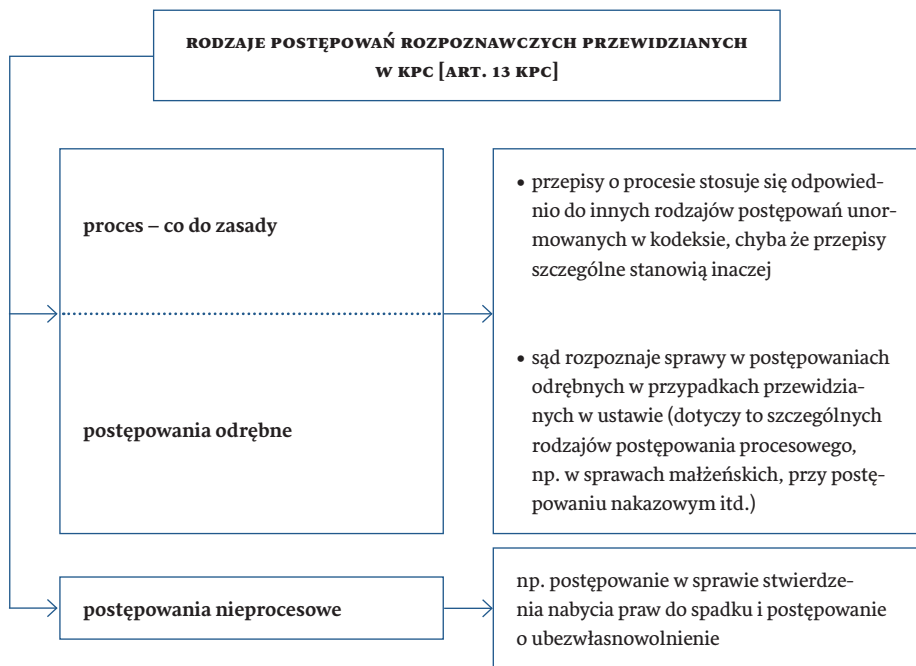
na wniosek strony przeciwnej

- przyznać od strony nadużywającej **koszty procesu podwyższone** odpowiednio do spowodowanego tym nadużyciem zwiększenia nakładu pracy strony przeciwnej na prowadzenie sprawy, nie więcej jednak niż dwukrotnie
- **podwyższyć stopę odsetek** zasądzonych od strony, której nadużycie spowodowało zwłokę w rozpoznaniu sprawy, za czas odpowiadający tej zwłoce, z tym że stopa może zostać podwyższona nie więcej niż dwukrotnie; przepisów o maksymalnej dopuszczalnej wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie nie stosuje się

Roszczenia majątkowe wynikające z przestępstwa mogą być dochodzone:

- w postępowaniu cywilnym (np. przez wytoczenie powództwa o odszkodowanie);
- w wypadkach, w których ustawa przewiduje postępowanie karne (np. art. 46 § 1 KK – obowiązek naprawienia szkody; art. 72 § 2 KK – zobowiązanie do naprawienia szkody w określonym terminie). **[art. 12 KPC]**

UWAGA! Istnieją wypadki, gdy:

- w postępowaniu nieprocesowym rozpoznaje się sprawę należącą do procesu (np. roszczenia pomiędzy współwłaścicielami przy zniesieniu współwłasności);
- sprawa nieprocesowa jest rozpoznawana w procesie (np. w sprawie o rozwód może dojść do podziału majątku dorobkowego);
- więcej o postępowaniu nieprocesowym – zob. Część II. Rozdział II. Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie w postępowaniu nieprocesowym.

Pytania kontrolne Nr 1

1. Zgodnie z KPC w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd powinien dążyć do ich ugodowego załatwienia, zwłaszcza w drodze mediacji:
 - a) wyłącznie w postępowaniu drugoinstancyjnym,
 - b) wyłącznie w postępowaniu pierwszoinstancyjnym,
 - c) w każdym stanie postępowania.

2. Sąd rozpoznaje sprawę w postępowaniu odrębnym:
 - a) na wniosek którejkolwiek ze stron, chyba że ustawa stanowi inaczej,
 - b) w wypadkach przewidzianych w ustawie,
 - c) według swego uznania, chyba że ustawa stanowi inaczej.

3. Prejudycjalność wyroku karnego oznacza dla postępowania cywilnego, że:
 - a) sąd cywilny jest związany ustaleniami prawomocnego wyroku skazującego zapadłego w postępowaniu karnym,
 - b) sąd cywilny jest związany ustaleniami wszystkich prawomocnych wyroków zapadłych w postępowaniu karnym (zarówno wyrokami uniewinniającymi, jak i skazującymi),
 - c) sąd cywilny sam dokonuje ustaleń faktycznych i nie jest związany ustaleniami prawomocnego wyroku zapadłego w postępowaniu karnym.

Sąd

[art. 15–54 KPC]

Postępowanie cywilne należy do właściwości sądów, ponieważ to sąd rozstrzyga spór stron (uczestników) postępowania. W związku z tym w KPC określono, które sądy są właściwe do rozstrzygnięcia określonego sporu.

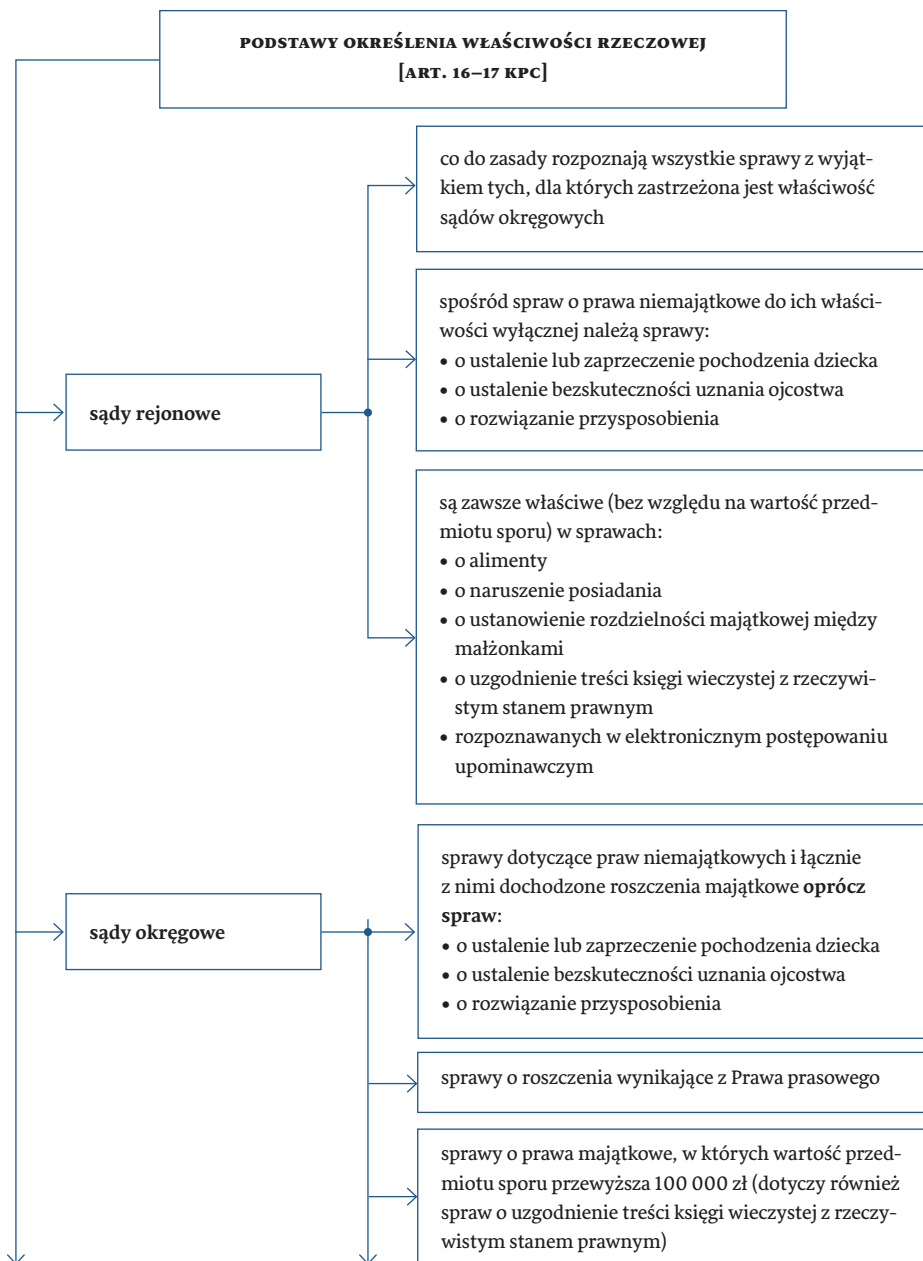
Właściwość sądu

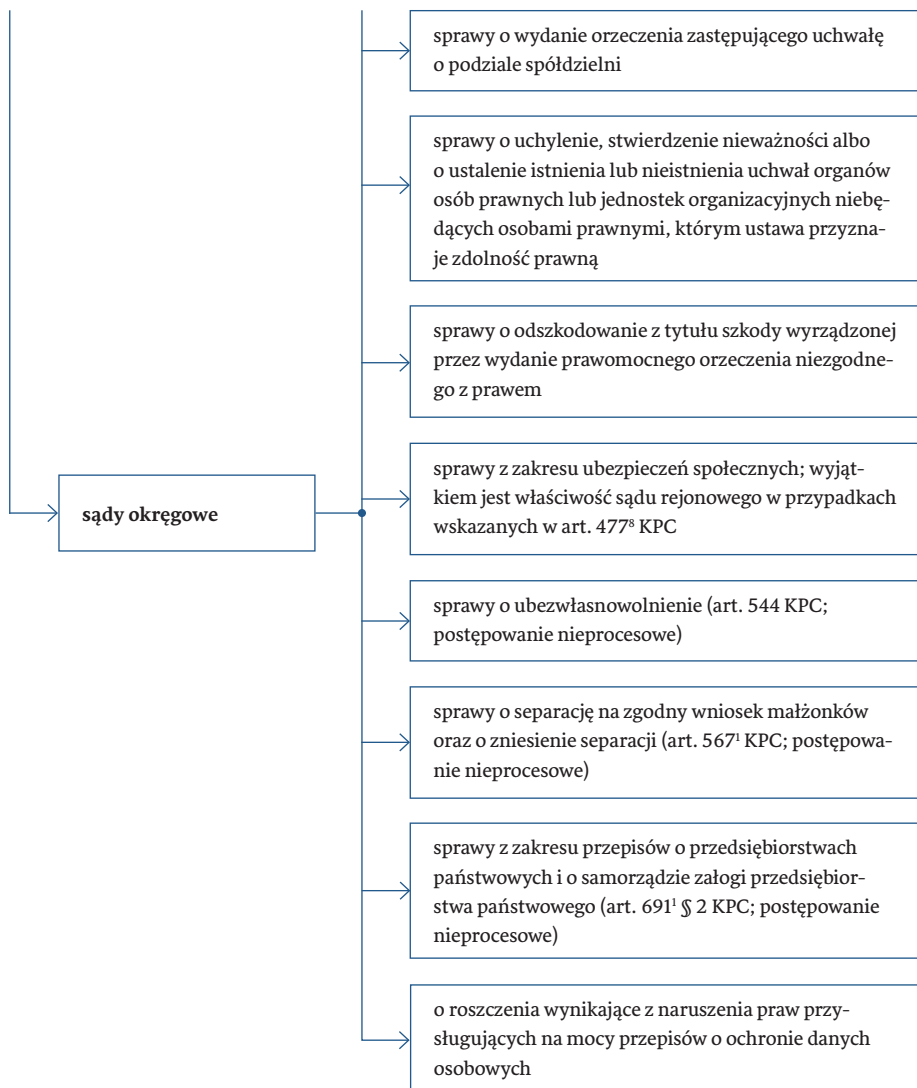
Do rozpoznawania spraw cywilnych powołane są **sądy powszechne** (sądy rejonowe, sądy okręgowe i sądy apelacyjne), o ile sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych, oraz **SN** (art. 2 § 1 KPC).

Zgodnie z zasadą *perpetuatio fori* (zasadą ciągłości właściwości sądu), **sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu** pozostaje właściwy aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy. Sąd nie może uznać, że jest niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy. [**art. 15 KPC**] Wyjątkiem jest **przedmiotowa zmiana powództwa** (np. przez jego rozszerzenie), gdy wartość przedmiotu sporu przekracza właściwość sądu rejonowego i konieczne staje się przekazanie sprawy sądowi okręgowemu.

1. Właściwość rzeczowa

Właściwość rzeczowa decyduje o tym, który sąd – rejonowy bądź okręgowy – jest sądem I instancji dla określonego zakresu spraw.

UWAGA! *Zob.: właściwość sądów w postępowaniach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową [art. 479²⁸ KPC], regulacji energetyki [art. 479⁴⁶ KPC], telekomunikacji i poczty [art. 479⁵⁷ KPC] transportu kolejowego [art. 479⁶⁸ KPC] oraz w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego [art. 479⁷⁹ KPC] oraz w sprawach własności intelektualnej. [art. 479⁸⁹ KPC]*

Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie rejonowym powstanie **zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości**, sąd ten może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu. Postanowienie o przekazaniu sprawy wymaga uzasadnienia, ale nie jest zaskarżalne.

Przed pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę sąd okręgowy może odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania i zwrócić ją sądowi rejonowemu, jeżeli uzna, że nie zachodzą poważne wątpliwości. Postanowienie zapada w składzie **3 sędziów i wymaga uzasadnienia**. Ponowne przekazanie tej samej sprawy przez sąd rejonowy nie jest dopuszczalne. [art. 18 KPC]

A. Ustalanie wartości przedmiotu sporu

Oznaczenie wartości dochodzonego roszczenia w sprawach majątkowych ma znaczenie dla określenia **właściwości rzeczowej sądu** oraz dla **określenia wysokości opłat stosunkowych** uiszczanych przy wniesieniu pozwu i innych pism.

REGUŁY USTALANIA WARTOŚCI PRZEDMIOTU SPORU [ART. 19–24 KPC]

w sprawach o **roszczenia pieniężne**, zgłoszone choćby w zamian innego przedmiotu (np. żądanie zapłaty zamiast żądania wydania określonej rzeczy), w.p.s. stanowi podana kwota pieniężna

w **sprawach majątkowych** powód obowiązany jest oznaczyć w pozwie kwotę pieniężną stanowiącą w.p.s.

do w.p.s. **nie wlicza się** odsetek, pożytków i kosztów żądanych obok roszczenia głównego

jeżeli powód dochodzi pozwem **kilku roszczeń**, zlicza się ich wartość

w sprawach o prawo do **świadczeń powtarzających się** w.p.s. stanowi suma świadczeń za 1 rok, a jeżeli świadczenia trwają krócej niż rok – za cały czas ich trwania

w sprawach o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie **umowy najmu lub dzierżawy**, o wydanie albo odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, w.p.s. stanowi:

- suma czynszu za czas sporny, lecz nie więcej niż za 1 rok (przy umowach zawartych na czas oznaczony)
- suma czynszu za 3 miesiące (przy umowach zawartych na czas nieoznaczony)

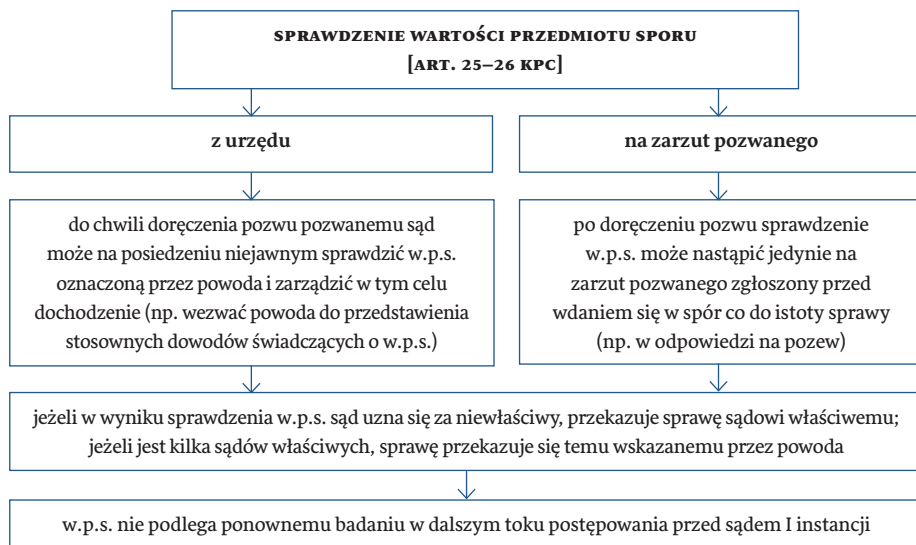
w sprawach o roszczenia pracowników dotyczące nawiązania, istnienia lub rozwiązania **stosunku pracy** w.p.s. stanowi:

- suma wynagrodzenia za pracę za okres sporny, lecz nie więcej niż za 1 rok (przy umowach na czas określony)
- suma wynagrodzenia za pracę za 1 rok (przy umowach na czas nieokreślony)

w sprawach o **wydanie nieruchomości** posiadanej bez tytułu prawnego lub na podstawie tytułu innego niż najem lub dzierżawa, w.p.s. oblicza się, przyjmując, stosownie do rodzaju nieruchomości i sposobu korzystania z niej, podaną przez powoda sumę odpowiadającą 3-miesięcznemu czynszowi najmu lub dzierżawy należnemu od danego rodzaju nieruchomości

w sprawach o **zabezpieczenie, zastaw lub hipotekę** w.p.s. stanowi suma wierzytelności; jeżeli jednak przedmiot zabezpieczenia lub zastawu ma mniejszą wartość niż wierzytelność, rozstrzyga wartość mniejsza

B. Sprawdzenie wartości przedmiotu sporu

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl